

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

תפילין דף מספר 2

בס"ד, י"א בטבת תש"ע.

סדר פרשיות תפילין

1. מכילתא דר"י עמ' 74.
2. מנחות לד: "ת"ר כיצד סדרן... אלא ל"ש", וברש"י ותד"ה והקורא קורא כסדרן.
3. ספרות גאונים:
 - א) המובאה מהלכות תפילין של רב האי גאון
 - ב) המובאה משימושא רבא
4. רמב"ם:
 - א) הלכות תפילין פ"ג הלכות ה-ו, ובהשגת הראב"ד.
 - ב) תשובות הרמב"ם מה' בלאו סימנים קלט, רפט.
5. ספר התרומה סימן רו.
6. סמ"ק מצוה קנ"ג.
7. רא"ש, הלכות תפילין סימן ד.
8. טור וב"י, שולחן ערוך אורח חיים סימן לד.
9. להרחבה:
 - א) עיטור הלכות תפילין על סדר הפרשיות.
 - ב) סמ"ג עשה כ"ב.
 - ג) שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רלד.
 - ד) ספר המכריע סימן פו.
10. שיעורי הגרי"ד על סת"ם סימן א'.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

תפילין דף מספר 2

בס"ד, י"א בטבת תש"ע.

מכילתא דר"י כ"י אוקספורד עמ' 74

"והיה לאות על ירך וגי"

בארבעה מקומות פרשת תפילין – "קדש ליי" "והיה כי יביאך" "שמע" "והיה אם שמ[ו]ע",

מיכן אמרו:

מצות תפילין ארבע פרשות, 5

של יד הן כרך אחד של ארבע פרשות

של ראש הן ארבע טוטפות,

ואילו הן: "קדש ליי" "והיה כי יביאך" "שמע" "והיה אם שמוע",

כותבן כסידרן ואם כתבן שלא כסדרן הרי אילו יגניזו

הלכות תפילין לרב האי גאון 10

ויכניס פרשיות על הסדר. קדש-לי והיה-כי-יביאך מימין הקורא שהוא שמאלו של מניח. שמע והיה-

אם-שמוע משמאלו של קורא שהוא ימינו של מניח.

שמושא רבא

וכתיב הני ארבע פרשיות דאמור רבנן בקילפא ומהדר אפיה לאפיה ומשוי פרשתא

דקדש לי כל בכור לימיניה בביתא קמא ופרשתא דסמיך ליה והיה כי יביאך בביתא

תנינא ופרשתא דשמע ישראל בתל[י]תא[ה] ופרשתא דוהיה אם שמוע ברביעייתא. אמ' 15

שו"ת הרמב"ם סימן קלט

השאלה הכ"א שאלה בדבר דעתנו בכתיבת פרשיות של תפילין, האם הויות באמצע או תהיינה על

הסדר לאומרם +מנחות ל"ד, ב' + הקורא קורא כסדרן, והאם מקום בשר הוא מקום בשר ממש, ואיזה

חצי הוא הנקרא דוכסוסטוס, האם זה שמצד הבשר או זה שמצד השער.

20

התשובה הנכון שיהיו על הסדר +[ה' תפלין פ"ג ה"ו, פ"ן] וכן ה"ה + ר"ל שהקורא יקרא אותן על (סדר)

כתיבתן בספר התורה ויהיו ביחס ללובש והיה אם שמוע מימינו ושמע סמוכה לה, והיה כי יביאך

סמוכה לשמע וקדש לי משמאל המניח. ...

שו"ת הרמב"ם סימן רפט

(לחכמי לונל). שאלה גם כן יורנו עוד מה שאמור בפרק שלישי +בה' תפלין פ"ג ה"ו. + כיצד סדר 25

פרשיות בתפלה של ראש מכניס פרשה אחרונה שהיא והיה אם שמוע בבית ראשון שהוא על ימין המניח

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

תפילין דף מספר 2

בס"ד, י"א בטבת תש"ע.

ופרשת שמע סמוכה לה וכו' עד ואם החליף סדור זה פסולות. ואנחנו למדנו מרבתינו ומהגאונים ורב
האי גאון בראשם ז"ל ...

תשובה זה שעלה על דעתכם בסדור הפרשיות ובקלף שהוא החלק הרק שהשער דבוק בו כך היתה דעתי
מקודם ככם ותפילין שהיו לי בארץ מערב כך היו וכזה כתב אותו שחבר חבור התפילין ושמו ר' משה
נ"ע מקורטובא ואותו החיבור הוא שהטעני והטעה כל אנשי המערב מלפני. וגם הרב רבינו יצחק
אלפסי בעל ההלכות זצ"ל כוותיהו סבירא ליה בתשובה אחת + ע"י ת' הרי"ף בעיטור קש"ת ח"א (ד"ל
דף כ"ג ב' וד') + שיש לו במעשה התפילין וגם חכם אחר שמו רבי יעקב קלעי ז"ל ככם עשה והרבה
גאונים חלקו על דבר זה ועל אנשי מזרח ועל אנשי ארץ הצבי הקדמונים כך חולקים על זה. ואמרו לי
חכמים נאמנים שפתחו תפילין של הגאון רבינו האי זצ"ל ומצאו שהן כתובין על הסדר שאמרת ורבי
משה הדרעי ככם עשה וכשבא מארץ המערב לארץ ישראל היו תפילין שלו כמו אנשי מקומכם
וכשהראוהו דברי הגאונים הקדמונים והראיות שלהן השליך תפיליו ועשה על הסדר שאמרנו. והראיה
הברורה בדבר זה נאמר בפרק הקומץ + מנחות ל"ד: + קורא על סדר התורה קדש לי והיה כי יביאך
שמע והיה אם שמוע. ונוסח זה לא היה בספרים שלנו בארץ מערב אבל הנה מצאתי כל הנסחאות
הישנות וכך כתוב בהן ומעשה רב שבני ארץ ישראל כולן זהירין במצוה זו כסדר התורה כתבו איש
מאיש ולדברי הכל תפילין של יד וסדר פרשיותיה על סדר התורה ודין הוא שתהיה כתיבת שתיהן שוה
שהרי לדברי רבי יוסי תולה ליד על ראש ומניחה על ידו ש"מ סדר אחד לשתיהן.

ספר התרומה מפתח הסימנים הלכות תפילין סימן ור

סימן רו - משפט סדר הנחת הפרשיות בבתים לדברי רבינו שלמה מימין הקורא האיש העומד כנגד
המניח קדש מימין הקורא ואחריו בית שני והיה כי יביאך ואחריו בית שלישי שמע ואחריו בית רביעי
והיה אם שמוע וכן נמי איתא בשמושא רבא וזהו הסדר כמו שכתובות בתורה וגם במכלתין סוף פרשת
בא אל פרעה מביא כתבן שלא כסדרן יגנזו אבל רב שרירא גאון ורב האי גאון בנו ורבינו יעקב מפרשים
דבית שלישי והיה אם שמוע בית רביעי שמע ישראל וסימנך הוויות יחד והיה כי יביאך והיה אם
שמוע באמצע סמוכות ועוד וסימנך שינין סמוכין זה אל זה שמע מבחוץ סמוך לשין שבקמט עור דפוס
מבחוץ וקדש סמוך אל שין שבקמט ימין בעור דפוס מבחוץ מכל מקום צריך לכותבן כסדר הכתובות
בתורה כדתיניא במכלתין ובתפילין של זרוע שכותב בחתיכת קלף אחת בארבעת עמודים אחר שכתב
בעמוד שני והיה כי יביאך יניח חלק עמוד שלישי ויכתוב בעמוד רביעי שמע ישראל ואחר כך יכתוב
בעמוד שלישי והיה אם שמוע שזהו סדר שבתורה ואמרי' בפרק הקומץ כל בית חיצון שאינו רואה
האוויר פסול וגם אם החליף גוייאתא לגוייאתא פסול אם כן הנחת הגאונים פסול לדברי רש"י וירא
שמים משום ברכה לבטלה אם אינו מניחם רק כדברי אחד מן הגאונים הלכך יניח שנים של יד בברכה
אחת ואחר כך יניח שנים של ראש בברכה אחת שהרי יש בראש וכן בזרוע מקום להניח שני תפילין

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

תפילין דף מספר 2

בס"ד, י"א בטבת תש"ע.

כדאיתא פרק המוצא תפלין ואם אינו יודע לכוון המקום להניח שניהם יחד אם כן יניח כדברי האחד
יברך על של יד ויניח ואחר כך יברך על של ראש ויניח ולא ישהה אותם בראשו ויסלקם ואחר כך יניח
כדברי הגאון השני על סמך ברכה ראשונה ולא ידבר בנתיים והשניים ישהה בראשו כמו שירצה ואף על
פי שעתה מברך על של ראש בפעם ראשונה להנחת של יד בפעם שניה זה טוב יותר מלעזוב לגמרי שלא
להניח כלל.

ספר מצוות קטן מצוה קנג

וסדר כתיבתן כאשר הם כתובים בתורה, (כל הסוגיא בתוס' פי הקומץ ל"ד ובה"ק הל' תפילין ד') קדש
והיה כי יבאך, שמע והיהו) אם שמוע, ובסדר הנחתן בבתיים של ראש נחלקו אבות העולם כי רש"י
ושמושי רבה וה"ר משה כתבו הנחתן ככתיבתן (ש"ע סי' ל"ד ונהגו העולם כרש"י והר"ם) אבל רב
שרירא גאון ורבינו האי גאון ורבי' תם פירשו קדש והיה כי יביאך מימין הקורא וחוזר הקורא ומתחיל
בשמאל שמע והיה אם שמוע נמצאו השיניין מבחוץ והיות זה אצל זה ומ"מ בתפילין ש"י לא נחלקו

עיסור הלכות תפילין

והא דאמרינן במכילתא כתבן שלא כסדרן הרי אלו יגזו בתפלין של יד קאמר בשארבעתן כא' אבל
בש"ר אם הקדים כתיבתן אין בכך כלום וא"נ כתבן אסדר הנחתן קאמר ואם כתבן והניחן שלא כסדרן
יגזו אבל כתבן שלא כסדרן והניחן בכתב כסדרן יצא ויש שמדקדקים בכתיבה [דף נו עמוד ב] שכותבין
אותה כסדר הכתוב בתורה וכותב היות באמצע שכותבין קדש והיה ומניח חלק כדי לכתוב והיה אם
שמוע וכותב שמע וחוזר וכותב והיה נמצא כתיבתן כסדרן והיות באמצע ויכול לעשות תפלין של יד
לש"ר ושל ראש לש"י כמבואר והלכך ליכא ספיקא דתפלין של יד כתיבתן כסדר התורה קדש לי והיה
כי יביאך שמע והיה אם שמוע וליכא היות באמצע...

חלק הג' הנחתן בבתיים ת"ר כיצד סודרן קדש לי והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל
והתניא איפכא ל"ק הא מימין הקורא הא מימין המניח והקורא קורא כסדרן ופירשו רבוותא ימינו של
קורא שמאלו של מניח והקורא קורא כסדר הכתוב בתורה מימינו לשמאלו קדש והיה סמוך להן שמע
והיה נמצא קדש רואה את האויר מימין הקורא שמע והיה אם שמוע רואה את האויר משמאלו
והמניח אינו קורא על הסדר אלא והיה אם שמוע לימינו קדש והיה לשמאלו קורא למפרע מימינו
לשמאלו וכסדר משמאלו לימינו. ובשמושא עתיקא דילן דאתמר משמיה דאביי ורבא הכין כתוב
לכתוב הני ד' פרשיות בקלפי ומהדרא אפי' לאפי' ומשוי פרשתא קדש לימינו בביתא קמא ופרשתא
דסמיק ליה והיה כי יביאך בביתא תנינא ופרשתא דשמע בביתא תליתאי ופרשת והיה אם שמוע
ברביעתא ואמר אביי כו' ובהלכות תפלין עתיק עתיקא פרשה ראשונה מימין הקורא מן קדש לי כל
בכור עד סוף פסקא ושמתם את החוקה. בית שני והיה כי יביאך עד סוף פסקא ויהי בשלח. בית
שלישי שמע ישראל עד סוף פרשה. בית רביעי והיה אם שמוע עד על הארץ ושמושא דכתיב בהלכות

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

תפילין דף מספר 2

בס"ד, י"א בטבת תש"ע.

90 הרב הויות מלגוא אהדדי וקדש ושמע מאבראי תמיה לן טובא ובהלכות דילן אית' דכתיבה כדכתיבה ועוד הקורא אינו קורא כסדר הכתוב בתורה לא מימין לשמאל ולא משמאל לימין ואי ליתא בנסחא דיליה אכתי קשיא לן מ"ש דתפלין של ראש דבעינן הויות באמצע ובש"י לא דאי כתיב הויות באמצע לאו כסדרן כתיב ועוד דאמרינן תפלין ש"י עושין אותן ש"ר ואם יש לו ב' תפלין תולה עור על א' מהם ומניחן וא"א הא ל"ד דהא בש"ר (ש"י) בעינן הויות באמצע ובש"י בעינן הויות כסדרן אלא מסתבר לן כדפרישית קדש לימין הקורא שהיא לשמאל המניח והיה לשמאל הקורא שהיא לימין המניח. וקרוב אני לפסול כל התפלין המונחין הויות באמצע מר' חננאל אמר רב החליף פרשיותיה פסולה כדלקמן ובדקתי בתפלין הישנים מנרבונא ותפלין שבאו מדרעה מתא ומצאתי כדברי. ובשמושא עתיקא דילן ובהלכות תפלין כך ולא מצאתי הויות מלגוא רק בא' מתשובות רבינו סעדיה שתמצא קדש ושמע החיצונים רואין את האויר ולאו דסמכא נינהו ובעינא דאימא מילתא ומסתפינא מחברי ומרבוותא כוליה ואמינא דהקורא קורא כסדרן ליכא בנסחא והמניח מניח כסדרן והקורא קורא משמאל לימין שכן מצינו באבני אפוד בסוטה ירושלמי אית תנא תנא כשם שחולוקין כאן כך היו חלוקין באבני אפוד במילואותם כדי שיהיה כ"ה מכאן וכ"ה מכאן והלא אינן אלא מ"ט בנימין דתולדותם מלא וכו' והלא אינו אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן אר"י בנימין היה חציו בני מכאן ומין מכאן. א"ר זבידה ויאות מה כתיב כאן ששה משמותם ולא כל שמותם הראשונים נכתבין מימינו של כ"ג ומשמאל של קורא כו' הראשונים אין נכתבין על הסדר מפני שיהודה מלך האחרונים נכתבין על הסדר הרי שמצינו באבני אפוד שכו"ג שהוא המניח קורא כסדר השבטים מימין לשמאל והקורא קורא אותם משמאל לימין ולפי שלא מצאתי גאון שאמר לא סמכתי בדברי ואמרת בחילופא באבני אפוד עד יבא מורה צדק. א"ר חננאל א"ר החליף פרשיותיה פסולות אמר אב"י לא אמרו אלא גוייתא לברייתא וברייתא לגוייתא פרשיות שבפנים שאינן רואות את האויר הניח בבתים החיצונות שרואות את האויר מבחוץ ובתים החיצונות שרואין את האויר הניח בבתים הפנימים אבל גוייתא לגוייתא שהחליף הבתים הפנימיים מזו לזו ונתן של ימין לשמאל כשרה וליתא לדאב"י אלא ל"ש הכי ול"ש הכי פסול עד שיהיו הבתים סמוכין זו לזו כסדר כמ"ש ואם החליף א' מהם פסולין ומפני שבתפלין שבראש יש גמגום בהנחת הבתים ובסידורן מברך [דף נח עמוד א] על של יד להניח ומניח ש"ר בלא ברכה ועל אבני אפוד שמצאתי יש לי ספק.

ספר מצוות גדול עשין סימן כב

115 משפט סדר הנחת הפרשיות בבתים לדברי רבינו שלמה, מימין הקורא, האיש העומד כנגד המניח, קדש מימין הקורא ואחריו בית שני והיה כי יביאך ואחריו בית שלישי שמע ישראל וה' ואחריו בית רביעי והיה אם שמוע (סימני סה"ת רו), נמצא שקדש והיה כי יביאך מימין הקורא שהוא משמאל המניח ושמע והיה אם שמוע משמאל הקורא שהיא מימין המניח כדאיתא בברייתא (מנחות לד, ב) וכן פירש

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

תפילין דף מספר 2

בס"ד, י"א בטבת תש"ע.

רבינו משה ב"ר מימון (פ"ג ה"ה) וכן איתא בשימושא רבה, וזהו הסדר כמו שכתובים בתורה וגם במכילתיה בסוף פרשת בא תניא כתבן שלא כסדרן יגזו. אבל רב שרירא גאון ורב האי גאון בנו ורבינו יעקב (תו' שם) מפרשים דבית שלישי והיה אם שמוע בית רביעי שמע וסימנך הוויות להדדי, והיה כי יביאך והיה אם שמוע סמוכות יחד, עוד סימן אחר שינין שבבתים כנגד שין שבעור הדפוסים מבחוץ דשין דקדש מכאן ושין דשמע מכאן, ומכל מקום צריך לכותבן כסדר הכתובות בתורה כדתניא במכילתיה, ובתפילין של זרוע שכותב בחתיכת קלף אחת בארבעה עמודים, אחר שכתב והיה כי יביאך בעמוד שני יניח חלק בעמוד שלישי ויכתוב שמע ישראל בעמוד רביעי ואחר כך יכתוב בעמוד שלישי והיה אם שמוע שזהו סדר הכתוב בתורה (סימני סה"ת שם), ומדקדק רבינו תם מלשון הברייתא שאומר קדש והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל משמע דהוויות להדדי שקדש בראש לצד ימין ושמע בראש לצד שמאל. ואמרינן בפרק הקומץ (שם) כל בית החיצון שאינו רואה את האויר פסול וכן אמר רב ואם החליפו* ברייתא לגוויתא או גוויתא לברייתא פסול, אם כן סדר הנחה של רבינו שלמה פסול לדבר הגאונים וסדר הנחת הגאונים פסול לדברי רבינו שלמה וירא שמים חושש משום ברכה לבטלה אם אינו מניח רק כדברי האחד מן הגאונים הלכך יניח שניהם שנים של יד בברכה אחת ואחר כך מניח שנים של ראש בברכה אחת שהרי יש בראש וכן בזרוע מקום להניח שני תפילין כדאיתא בפרק המוצא תפילין (עירובין צה, ב), ואם אינו יודע לכוין המקום ולהניח שניהם יחד אם כן יניח כדברי האחד של יד ושל ראש ויסלקם מיד ויניח האחרים על סמך ברכה ראשונה ואף על פי שמפסיק בין של יד לשלז יד ברכת תפילין הראש זהו טוב יותר מלהניח לגמרי שלא להניח כלל (ע"פ סימני סה"ת שם). [נ]מכל מקום נהגו בארץ אדום ובארץ ישמעאל כדברי רבינו שלמה וכדברי רבינו משה וגם שלחו כתב מארץ ישראל שנפלה בימה שעל קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין ישנים מאוד כסדרה רבינו משה ורש"י ז"ל:

שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רלד

שאלה שאלתה: להודיעכם דעתך, בענין סדר כתיבת תפילין של יד, ושל ראש. וכיצד סדר הנחת הפרשיות של תפילין של ראש, היאך היא? לפי שמצא אדם בשם רב האי גאון ז"ל, בסדר הנחת תפילין של ראש: קדש מימין המניח, והיה כי יביאך / צ"ל: שמע / משמאל המניח, והוויות באמצע. והרי"ף ז"ל פירש: קדש מימין הקורא, שהוא ימין / צ"ל שמאל / המניח, והוויות באמצע. ומ"מ בהוויות באמצע, הושוו שניהם ז"ל. וגם רבינו סעדיה ז"ל, כן פירש, דהוויות באמצע. והרמב"ם ז"ל פירש: קדש, והיה כי יביאך, מימין הקורא. שמע והיה אם שמוע, משאל הקורא. והוא על סדר שהן כתובות בתורה. וכן השיב לחכמי לונני"ל. והראב"ד ז"ל השיג עליו, בהשגותיו. וכן כתב: רב האי גאון ז"ל, אינו אומר כן. אלא הוויות באמצע, קדש מימין המניח, ושמע משמאל המניח. והוא בהפך לקורא כנגדו. והקורא, קורא כסדרן האמור בגמרא. על שמע, והיה אם שמוע, נאמר: שהוא כסדר הקוראים בתורה; מימין

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

תפילין דף מספר 2

בס"ד, י"א בטבת תש"ע.

לשמאל. והמחבר הזה, שם הברייתא השנית בגמרא, מימין הקורא. והברייתא שהביאו בקושיא, ואמרו: והא תניא איפכא? אותם שם לימין המניח, והוא תימה. שהגמרא הניחה סדר המניח, שעושה מצוה, ופירשה סדר הקורא, שאין לנו צורך בקריאתו. ואמרת שגם חכמי לונני"ל, כתבו להרמב"ם ז"ל, שהם קבלו מהגאון רב האיי: בראש, דהויות באמצע. וכן פירש בסנהדרין, פרק אלו הן הנחנקין, הא דאמר רב יהודה אמר רב: כל בית חיצון, שאינו רואה את האויר, פסול: קדש ושמע. ואמרת: שבדקת שם, באותה מימרא שבפרק הניזקין, ולא מצאת שם קדש ושמע.

תשובה: דבר זה, כבר עמדת על דברי הראשונים, חכמי הדורות, וגאוני עולם. ועמודי שמים ירופפו. זה אומר בכה, וזה אומר בכה. ואתם רוצים שהדבר שנפתח בגדולים, יסתיים בקטנים. ולהשיב חפצכם ריקם, אי אפשר. ותחלה, אני מקדים: שכתבת תפילין של יד ושל ראש, שוה. וכן, סדר הנחתן שוה. אלא שתפילין של יד, בבית אחד, ושל ראש, בד' בתים. ותדע לך, מדתנא פרק הקומץ. א"ר יוסי: מודה לי יהודה ברבי, שאם אין לו תפילין של יד, ויש לו שתים של ראש, שתולה עור על אחד מהם, ומניח. אלמא: אילו היתה כתיבת /שמא צ"ל: כתיבה/ של יד, משונה משל ראש, היאך תפילין של יד כשרה לשל ראש, והלא סדר כתיבתן מעכבת! דאמר במכילתין: כותב, כסדרן. כתבן שלא כסדרן, יגזו. ותפילין של יד, כשרה לשל ראש. דהא שלח רבי חנינא, משום ר' יוחנן: תפלה של ראש, אין עושין אותה של יד. ושל יד, עושין אותה של ראש, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה, לקדושה קלה. ואסיקנא דבחדתא, דליכא הורדת קדושה: של ראש, עושין של יד. ושל יד, עושין של ראש. גם מכאן, אנו למדין: דסדר הנחתן אחד. דאי לא, היאך תלה עור בשל ראש, ועושה אותה של יד, והלא נשתנה סדרן. אלא ע"כ, סדר אחד לשניהם. ומעתה, יש לנו לדעת סדר כתיבה, כיצד. ולכאורה, משמע שהם נכתבים כסדר שהם כתובים בתורה: קדש, והיה כי יביאך, שמע, והיה אם שמוע. כותב כסדרן, ואם לא כתבם כסדרן, יגזו. ובודאי, כסדרן שאמר, היינו כסדר זה, שמנאן. שהרי כאן, לא הזכיר סדר אחר, שנאמר: שעליו הוא סומך. ואע"פ שידעת, שיש שנויין דחוקים, ושאין השכל מקבלם. ואין ראוי לדחות דברים פשוטים, על דחוקים כאלו. ומאחר שהם נכתבים על הסדר, בשל יד, שהם נכתבים על עור אחד, א"כ הם נכתבים: קדש מימין הכותב, בעמוד אחד; והיה כי יביאך אחריו, בעמוד שני; ושמע אחריו, בעמוד ג'; והיה אם שמוע, בעמוד ד'. וכך הם נסדרים, בבית האחד, שהוא מניחן. ואי אפשר לומר, שיהיה כותב: קדש, בעמוד א'; והיה כי יביאך, בשני. ומדלג וכותב שמע, בעמוד ד'. וחוזר וכותב אם שמוע, בעמוד ג'. שהרי לא הזכיר כאן, דלוג, כלל. וכן, לא הזכיר שם, סדר ההנחה: כדי שנלמוד שתום זה, מאותו סדר. אלא על כרחין, אין לנו דרך, אלא שנאמר דכתיבה של יד על הסדר, ממש: שמע, בעמוד ג', והיה אם שמוע, בעמוד ד', הרואה את האויר. מלבד שהדלוג הזה, אין השכל מקבלו. ואין דוחים דברים פשוטים, וסדר נכון, על דחקים: אין להם סדר כלל. ומעתה, כיון שכתבת שתייהן, וסדר הנחתן שוה, יש לנו שאמתת הדבר, כדברי רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל. ועליהם ראוי לסמוך. והברייתא השנויה

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

תפילין דף מספר 2

בס"ד, י"א בטבת תש"ע.

בגמ', דתניא: כיצד סודרין? קדש והיה כי יביאך, בימין. שמע, והיה אם שמוע, בשמאל. כסדר שהם
כתובות בתורה, הם. ומימין הקורא, ומשמאל הקורא, קאמר. והברייתא האחרת, שהקשה ממנה,
180 ואמרו: והתניא איפכא? ההיא, במניח. ומה שהקשה הרב ז"ל /הראב"ד/, בהשגותיו: היאך אפשר,
שהניח הגמרא סדר המניח, שעושה המצוה, ופירש סדר הקורא, שאין לנו צורך בקריאתו? אין דבריו
מחוורין כאן. שאף אנו נאמר כן, בברייתא שתפסה בהפך, ואמרה: קדש והיה כי יביאך משמאל, שהוא
שמאל הקורא. לפי דעתו, איך אפשר שהניח תנא בברייתא, סדר המניח שעושה המצוה, ופירש סדר
הקורא. וא"כ, כשנעמיד הברייתא השנויה בגמרא, בסדר המניח, והברייתא השנויה /צ"ל: שאינה
185 שנויה/, כסדר הקורא, לא הרוחנו כלום. ועוד, כי מפני שהברייתא תניא: כיצד סודרין; לא על המניח
קאי, אלא על הסודרין וקובען. בימין ובשמאל של סודרין, שהוא בערך הקורא. ועוד, דברוב הנוסחאות,
כתיב: ל"ק = לא קשיא =. כאן לימין הקורא, כאן לימין המניח. והקורא, קורא כסדרן; מתקנת תירוצו
של אביי הוא, ולא מן הברייתא השנייה, שהקשה ממנה בגמ'. שאם הברייתא לא הביאו בגמרא, היאך
יביאו ממנה קצת, ולא תירצו של אביי. אלא מסקנא: תירוצו של אביי הוא. ואביי לא אמרה על
190 הברייתא שאינה בגמרא, אלא על השנויה בגמרא, דעלה קיימי. והיא דמתפרשא לן בגמרא. ואילו היה
סדר ברייתא השנויה בגמרא, כסדר מניח, כדברי הראב"ד ז"ל, לא היה הקורא, קורא כסדרן, אלא
שלא כסדרן היה קורא. גם מה שפירש הראב"ד, כי על שמע והיה אם שמוע בלבד, נאמר, ולומר:
ששמע בבית חיצון משמאל מניח, ואחריו והיה אם שמוע, דהויות באמצע. זה דוחק גדול. ולמה פירש
אביי יותר: בשמע והיה אם שמוע; מן הנשאר. ואם ללמד על שמע, שהיא בבית חיצון, כבר אמר: שמע,
195 והיה אם שמוע משמאל; שפירושו לדעת הרב: שמע בחיצון, והיה אם שמוע אחריו, באמצע. שלא
להתחיל מן הסתם, אלא בראש. ואם לבאר בא, היה לו לפרש בהפך מזה: בקדש, והיה כי יביאך.
והקורא, קורא שלא כסדרן, והיה דבריו. ע"כ, על כל הפרשיות הנזכרות בברייתא, הוא חוזר, ולומר:
שכולן, קורא אותה הקורא כסדרן. והוצרך אביי לכך, כי מפני שתיקן בברייתא, חד מימין הקורא,
ואידך דהכא, בקורא, שיקרא הקורא כסדרן. גם מה שידעת, שדחקו ר"ת לדחות דברי רש"י ז"ל, מפני
200 ששנו: קדש והיה כי יביאך, מימין. שמע והיה אם שמוע, משמאל. ובדברי רש"י ז"ל, היה לו לקרות
כולן הימנית, חוץ מן והיה אם שמוע. או כולם, חוץ מקדש. נ"ל, שאין קשה כלל. וע"כ נקט הכי, דדוקא
נקטינן. שאילו אמרה הברייתא כן, הייתי סבור, שלא תהא ההקפדה אלא בשל ימין, או בשל שמאל.
אבל אם החליף שאר הפרשיות, לא תהיה ההקפדה בכך. שאפילו עכשיו, היה סבור אביי לומר: שלא
תהא ההקפדה, אלא בשל ימין ושל שמאל, הרואים האויר בלבד. אבל גוייתא לגוייתא, לא. כ"ש, אילו
לא הזכירה הברייתא, אלא של ימין או של שמאל בלבד. וכן, אילו לא הזכירה הברייתא, אלא קדש
205 מימין, והיה אם שמוע משמאל, הייתי אומר: שלא תהא ההקפדה באמצעות. קמ"ל: שיש הקפדה
בכולן. ואילו היתה הברייתא מונה והולכת: קדש, יביאך, שמע, והיה, לא הייתי יודע, באיזה צד
התחיל: אם בימין, אם בשמאל. לפיכך, אי אפשר, בלתי אם יחלקם, ויאמר: קדש יביאך, בימין. שמע

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

תפילין דף מספר 2

בס"ד, י"א בטבת תש"ע.

210 והיה, בשמאל. דעכשיו, אי אפשר לטעות. לא בברייתא, ולא בגוייתא. וסוף דבר, דעתי נוטה כרש"י והר"ם ז"ל. ועליהם אנו סומכים, ועושים מעשה. וכן היו נוהגים ה"ר יונה ז"ל, והרמב"ן ז"ל, ועושין מעשה בעצמן. ולענין מה ששאלת: הפרשיות, כשמניחין בבתים: עומדות, או שכובות? בזה אין בידי הכרע. אלא שהרב בעל התרומות, כבר ראית שכתב: עומדות. ואנו נוהגים כן. ולענין הקלף, נראין הדברים כדברי הר"ם ז"ל, שהוא החלק העבה, הנשאר כנגד הבשר. והדוכסוסטוס, הוא החלק הדק, שעליו השער. ואף רב האי גאון, כתב כן בתשובה. ובאותו חלק העבה, הנקרא קלף, כותבים התפילין. ובמקום שהוא כנגד הבשר, שהם הפנים החלקים. ומה שאמרת, שאין לכם אומן, יודע לחלק העור לשנים. גררו את העור יפה יפה, במקום השער, עד תסירו ממנו, כדי קליפה יפה. ונמצא הקלף נשאר בעצמו. שאין ההקפדה, שיחלק לשנים ממש. אלא שלא ישאר כל העור שלם, דאז יהיה גויל. ופירוש: גויל; דבר שלם, דלא נטלו ממנו שפיו. כדאמר' בהשותפין: מקום שנהגו לבנות גויל. מאי גויל? אבני דלא משפיין. וגויל, פסול לתפילין. דתנא דבי מנשה: כתבה על הנייר, ועל המטלית, פסולה. על הקלף, ועל הגויל, ועל הדוכסוסטוס, כשרה. ואמרין: למאי? אילימא למזוזה, מזוזה אקלף מי כתבינן! אלא לאו, תפילין. ולטעמיד, תפילין אגויל מי כתבינן! אלמא: אין כותבין תפילין על הגויל. ואמר נמי התם: מזוזה אקלף, מי כתבינן! דמשמע מהתם, דלא כתבינן אגויל, כדמתמהינן התם: ולטעמיד, תפילין אגויל מי כתבינן! ומזוזה, הוא דמכשרינן. מדתניא פרק הקומץ רבה: הלי"מ = הלכה למשה מסיני = תפילין על הקלף, ומזוזה על הדוכסוסטוס. קלף במקום בשר, דוכסוסטוס במקום השער. ותניא התם: 225 שינה בזה, ובזה, פסול. ומוקי לה התם, דוקא בתפילין. אבל במזוזה, כשר בזה ובזה. שאין השנוי פוסלם, ואפילו על הקלף, כשר.

ספר המכריע סימן 19

230 גרסינן בפרק הקומץ בתרא תנו רבנן כיצד סודרן קדש לי והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל והא תניא איפכא אמר אביי לא קשיא כאן מימין של קורא כאן מימין המניח והקורא קורא כסדרן. אמר רב חננאל אמר רב אם החליף פרשיותי פסולה אמר אביי לא אמרן אלא גוויתא לברייתא וברייתא לגווייתא אבל גוויתא לברייתא וברייתא לגווייתא לית לן בה. אמר ליה רבא מאי שנא גוויתא לברייתא וברייתא לגווייתא דלא דהנך דבעיא למיחזי אורא לא חזיאן והנך דלא בעיין למיחזי אורא קא חזיאן. גווייתא לגווייתא וברייתא לברייתא נמי הך דבעיא למיחזי אורא דימין קא חזיא דשמאל ודשמאל חזיא אורא דימין אלא לא שנא. ופירש המורה כשהקורא עומד כנגד המניח הוא ימינו של זה לשמאלו של זה והקורא קורא כסדרן כסדר שהן כתובין בתורה המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר. וגווייתא לברייתא פירוש שכתב והיה כי יביאך קודם לקדש דנעשת פנימית זו חיצוני אי נמי הקד' והי' אם שמוע לשמע דנעשת פנימית חיצונה וחיצונה פנימית אבל גווייתא לגווייתא כגון והיה אם שמוע משמאל קדש מימין של מניח. וכך פירש גם רבינו גרשום זצוק"ל. אבל רבינו אליעזר

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

תפילין דף מספר 2

בס"ד, י"א בטבת תש"ע.

240 זצוק"ל כתב בספר יראים שחיבר נותן קדש משמאל המניח בבית החיצון ואח"כ נותן בבית השני והי' כי יביאך וחוזר לצד אחר ונותן שמע בבית החיצון לימינו של מניח ובבית שני והיה אם שמוע. וכן שמעתי מפי רבינו יעקב ז"ל שקבלה היתה ביד רב האי גאון הוויית באמצע פירוש והיה כי יביאך והיה אם שמוע באמצע שמע חיצון לצד ימין קדש חיצון לצד שמאל. ולא כדברי רבתי שמפרשים קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע נמצאו והיה כי יביאך ושמע באמצע והלשון מוכיח כדברי רב האי גאון דאי כפירוש רבתי הכי איבעי ליה למיתני כיצד הדרך קדש והי' כי יביאך שמע והיה אם שמוע ומתחיל לימין וכמו שכתב רבי אליעזר משום רבינו האי כך ראיתי כתוב משום רב שרירא גאון זצוק"ל דליהו 245 ההויות באמצע וכך מצאתי כתוב בשימוש תפילין אחד. ובשימוש תפילין אחר מצאתי כתוב יביא עוד קלף מן צבי וחותרך ארבע חתיכות כחשבון הבתים וכותב על כל חתיכה וחתיכה פרשה א' בחתיכה אחת יכתוב קדש ובחתיכה שניה יכתוב והיה כי יביאך ובחתיכה שלישית שמע ישראל ובחתיכה רביעית והיה אם שמוע. וזהו סידורן בבתיים קדש לי לצד ימין בבית ראשון ובבית שני הסמוך ליה והיה כי 250 יביאך ובבית שלישי סמוך לו שמע ישראל ובבית רביעי שהוא לצד שמאל והיה אם שמוע. וזה הסדר נראה לי עיקר שהוא כסדר שהן כתובות בתורה ומאן דאמר הויות באמצע הוא סדר כתיבתן לא יצא בהן ידי חובה כדאמר רב חננאל אמר רב אם החליף פרשיותיה פסולה שאילו היה משמע לשון הברייתא בפירוש שצריך לכתוב הויות באמצע היה מקשה בעל התלמוד מה ראה התנא להפך סדר כתיבתן בתורה מה טעם יש בזה לכתוב הויות באמצע כל שכן שלי הברייתא אינו מוכיח אלא כסדר 255 הכתובים בתורה דאמר קדש והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל. ומאי דאמר רבי אליעזר דהכי איבעי ליה למיתני כיצד סדרן קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע ומתחיל לימין. תשובה דהתנא בא להודיע שלא תכתוב הפרשיות של תפילין כדרך שאתה כותב הפרשיות של מזוזה שהן נכתבו בדף א' ולמטה מזו והם כתבם בשתי דפים פסולה אבל הפרשיות של תפילין אין נכתבות כך אלא כותב ארבע פרשיות בד' דפים זו בצד זו שיבאו קדש והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל ויעמדו בארבעה בתיים זו בצד זו לפיכך תפש זה הלשון מימין ומשמאל כדי למונעך שלא 260 תכתבם זו תחת זו כולן בדף אחד בקלף אחד ויניחו בארבעה בתיים כדתניא לעיל ואם כתבו על עור אחד והניחם בארבעה בתיים בעור אחד יצא אלא זו בצד זו ולא זו תחת זו שדין אחד לתפילי של יד ולתפילה של ראש אבל רבינו אליעזר כתב בס' יראי שתפלה של יד כותב כל ארבע פרשיות בשש שורות זו למטה מזו. ואינו נראה לי מדתניא לעיל אמר רבי יוסי ומודה רבי יהודה שאם אין לו תפילה של יד ויש לו שתי תפילין של ראש שטולה עור על אחת מהן ומניחה ומדמכשר תפילה של ראש לעשות של יד 265 שמע מינה סדר אחד יש לשתיהן שכמו שארבע פרשיות של ראש נכתבות זו בצד זו כך ארבע פרשיו של יד נכתבו' זו בצד זו ולא תחת זו והכי תני' במכילתא בפרשת והיה כי יביאך והיה לך לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך בארבעה מקומות פרשת תפילין קדש לי והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע מכאן אמרו מצות תפילין ארבע פרשיות של יד שהן בדף אחד ארבע פרשיות של ראש שהן ארבע טוטפות אלו

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

תפילין דף מספר 2

בס"ד, י"א בטבת תש"ע.

270 הן קדש לי והיה כי יביאך שמע ישראל והיה אם שמוע כותבם כסדר ואם כתבם שלא כסדרן הרי אלו יגנזו. הרי לך בפירוש כסדר האמור בתורה שהרי לא הוזכר כאן לא מימין ולא משמאל אלא סדר הכתוב בתורה. וכך כתב גם רבינו יצחק בר מלכי צדק זצוק"ל בפרק י"ח דכלים בית ראשון קדש לי בית ב' והיה כי יביאך בית שלישי שמע בית ד' והיה אם שמוע.